

Leona
CILAR BUDLER

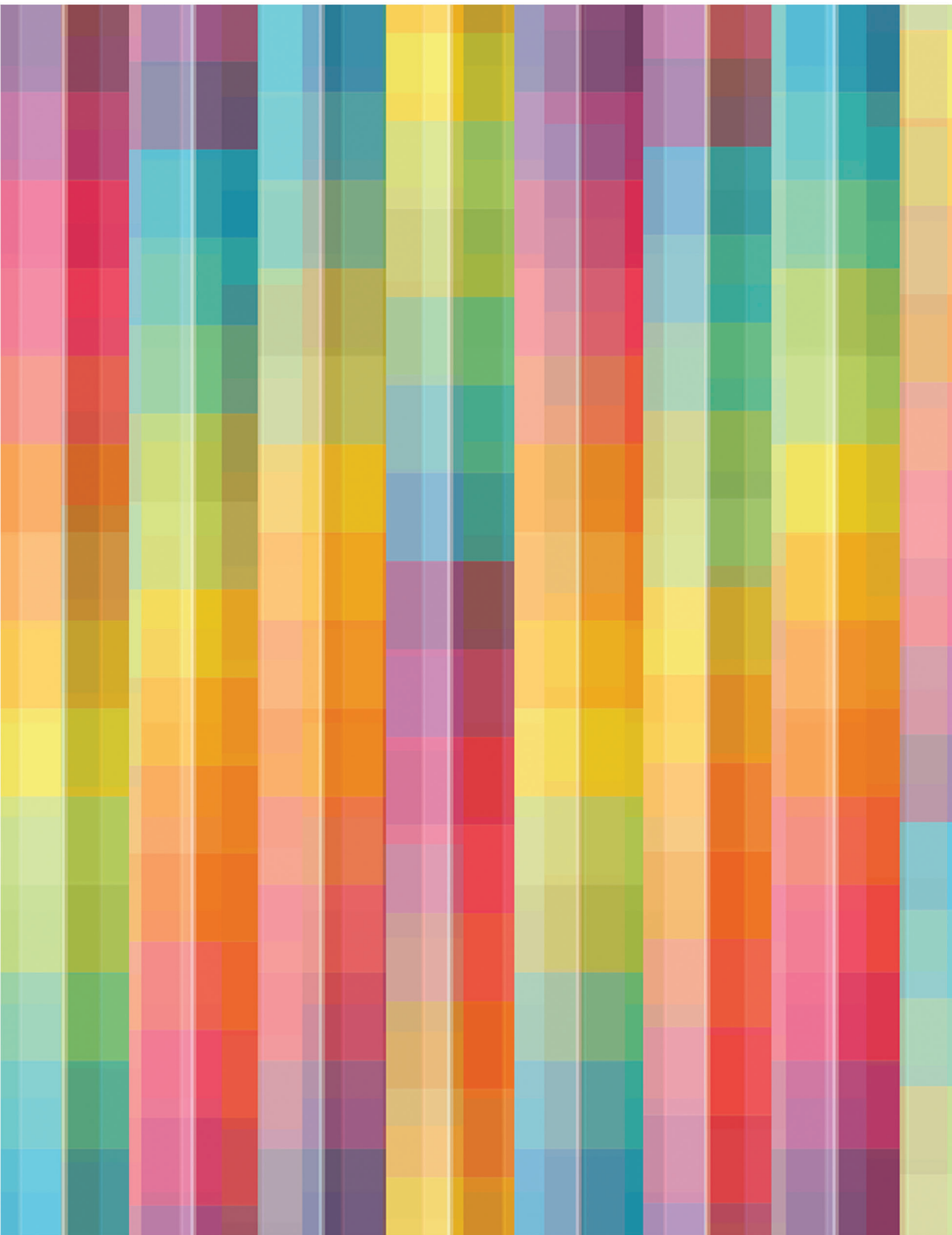
Petra
KLANJŠEK

Barbara
KEGL

Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za zdravstvene vede

Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami

Avtorice

Leona Cilar Budler

Petra Klanjšek

Barbara Kegl

April 2026

Naslov **Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami**
Title *Nursing Care for Individuals with Special Needs*

Avtorice Leona Cilar Budler
Authors (Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)

Petra Klanjšek
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)

Barbara Kegl
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)

Recenzija Mirko Prosen
Review (Univerza na Primorskem, Fakulteta za vede o zdravju)

Anja Plemenitaš Ilješ
(Univerzitetni klinični center Maribor)

Jezikovni pregled Tadeja Rožman Bogovac
Language editing (Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)

Tehnični urednik Jan Perša
Technical editor (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Grafične priloge Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače.
Graphic material Cilar Budler, Klanjšek, Kegl (avtorice), 2026

Oblikovanje ovitka Jan Perša
Cover designer (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Grafika na ovitku Barvito ozadje, avtor: Viscious-Speed, pixabay.com, 2016
Cover graphics

Založnik **Univerza v Mariboru**
Published by **Univerzitetna založba**
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://www.press.um.si>, zalozba@um.si

Izdajatelj **Univerza v Mariboru**
Issued by **Fakulteta za zdravstvene vede**
Žitna ulica 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://www.fzv.um.si>, fzv@um.si

Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Tisk <i>Printed by</i>	Tiskarna Cicero, Begunje, d.o.o. Begunje na Gorenjskem, Slovenija
Naklada <i>Circulation</i>	300 izvodov
Dostopno na <i>Available at</i>	https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1105
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, Slovenija, april 2026

© **Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba**

/ *University of Maribor, University of Maribor Press*

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki. / *All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

616-083-056.34

CILAR Budler, Leona

Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami / avtorice Leona Cilar Budler, Petra Klanjšek, Barbara Kegl. - 1. izd. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2026

ISBN 978-961-299-142-5

doi: 10.18690/um.fzv.3.2026

COBISS.SI-ID 275455491

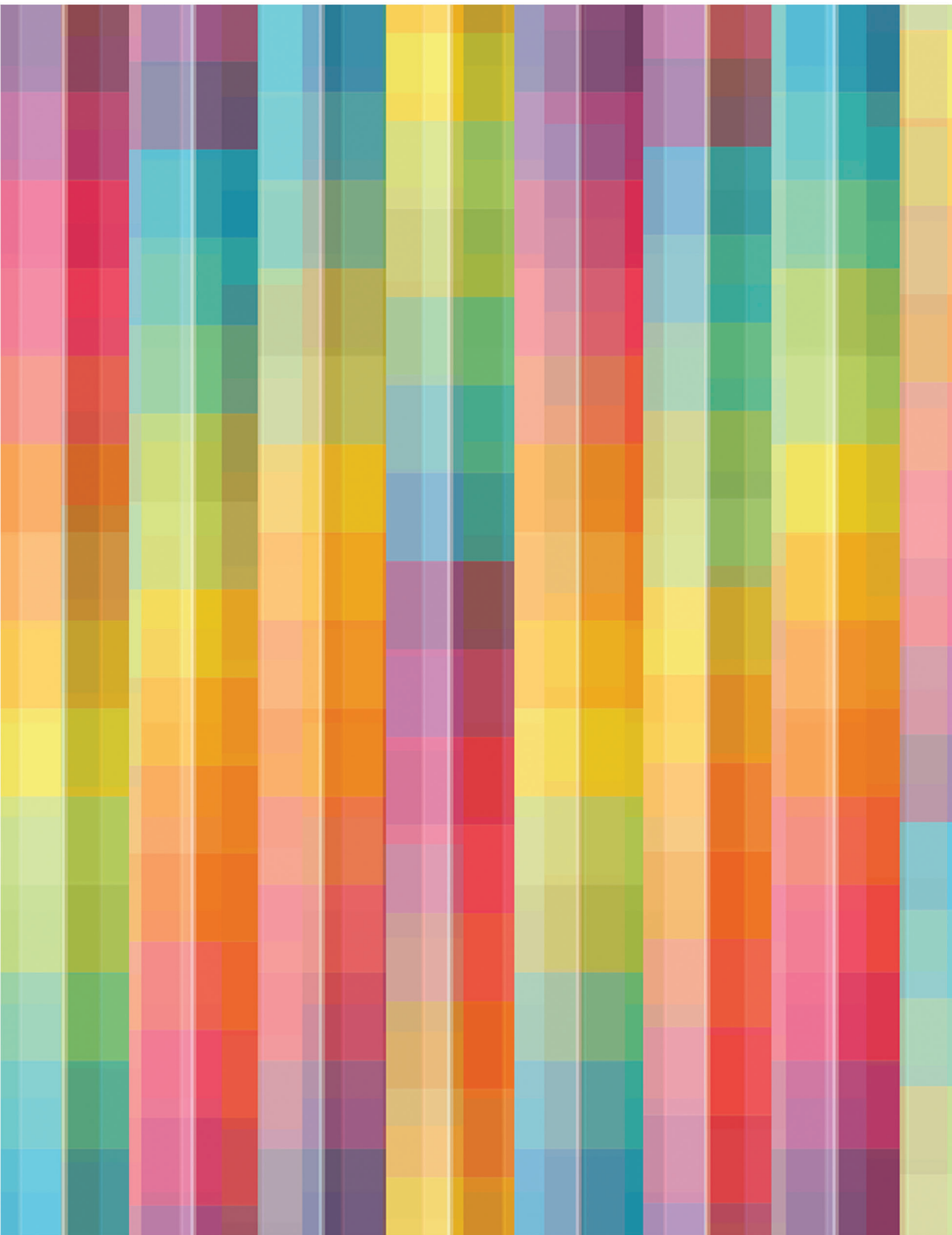
ISBN 978-961-299-142-5 (mehka vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.fzv.3.2026>

Cena
Price 30,00 EUR

Odgovorna oseba založnika
For publisher Prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje
Attribution Cilar Budler, L., Klanjšek, P., Kegl, B. (2026). *Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.fzv.3.2026

Kazalo

1	Osebe s posebnimi potrebami	1
1.1	Otroci s posebnimi potrebami	5
1.2	Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.....	7
1.3	Integracija in inkluzija otrok s posebnimi potrebami.....	9
1.4	Zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami	12
1.5	Deinstitucionalizacija oseb s posebnimi potrebami	15
2	Intelektualna razvojna motnja	17
2.1	Razvojna motnja, razvojni zaostanek in intelektualna razvojna motnja.....	19
2.2	Etiologija in klasifikacija.....	20
2.3	Psihološko ocenjevanje otrok z motnjami intelektualnega razvoja.....	26
2.4	Vrste intelektualnih razvojnih motenj	32
2.5	Sočasne diagnoze in bolezni pri motnjah intelektualnega razvoja.....	42
3	Slepi in slabovidni	47
3.1	Opredelitev in klasifikacija.....	47
3.2	Etiologija.....	52
3.3	Diagnostika.....	53
4	Gluhi in naglušni.....	55
4.1	Opredelitev in klasifikacija	55
4.2	Etiologija.....	56
4.3	Diagnostika.....	61
5	Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami.....	65
5.1	Opredelitev in klasifikacija.....	65
5.2	Diagnostika.....	67
6	Gibalno ovirani otroci	75
6.1	Opredelitev in klasifikacija.....	75
6.2	Diagnostika.....	77
7	Dolgotrajno bolni otroci.....	83
7.1	Opredelitev in klasifikacija.....	83

8	Nadarjene osebe	89
8.1	Opredelitev in klasifikacija.....	89
8.2	Diagnostika.....	92
9	Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	93
9.1	Opredelitev in klasifikacija.....	93
9.2	Diagnostika.....	94
10	Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	99
10.1	Opredelitev in klasifikacija.....	100
10.2	Diagnostika.....	101
11	Otroci z avtističnimi motnjami	103
11.1	Opredelitev in klasifikacija.....	103
11.2	Diagnostika.....	106
12	Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami.....	109
12.1	Zdravstvena nega oseb z motnjami v intelektualnem razvoju	110
12.2	Zdravstvena nega slepih in slabovidnih oseb.....	112
12.3	Zdravstvena nega gluhih in naglušnih oseb.....	117
12.4	Zdravstvena nega oseb z govorno-jezikovnimi motnjami.....	134
12.5	Zdravstvena nega gibalno oviranih oseb.....	136
12.6	Zdravstvena nega dolgotrajno bolnih oseb	140
12.7	Zdravstvena nega oseb s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	141
12.8	Zdravstvena nega oseb s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	146
12.9	Zdravstvena nega oseb z avtističnimi motnjami.....	149
13	Osebna asistenca	153
	Literatura	159

1 Osebe s posebnimi potrebami

Po podatkih *Centra za nadzor in preprečevanje bolezni (2025a)*¹ so **posebne potrebe**² krovni izraz za široko paleto stanj – od tistih, ki hitro izzvenijo, do tistih, ki ostajajo izziv za vse življenje. Osebe s posebnimi potrebami potrebujejo podporo na področjih, kot so komunikacija, mobilnost, samooskrba, vedenje in učenje. **Osebe s posebnimi potrebami** so posamezniki s trajno prisotnimi, prirojenimi ali pozneje pridobljenimi motnjami oziroma okvarami, ki pomembno vplivajo na njihovo delovanje na različnih življenjskih področjih. V procesu izobraževanja potrebujejo prilagojene pedagoške pristope, metode dela ter didaktične strategije, ki so usklajene z njihovimi individualnimi razvojnimi zmožnostmi in posebnostmi. Ustrezna vključitev v specializirane ali prilagojene izobraževalne programe predstavlja ključen pogoj za njihov napredek in učenje. V odrasli dobi osebe s posebnimi potrebami pogosto potrebujejo podprte oziroma prilagojene oblike zaposlitve ter raznovrstne oblike strokovne, socialne in tehnične podpore za aktivno in čim bolj samostojno vključevanje v skupnost. Za številne izmed njih je potrebna tudi dolgotrajna oskrba³,

¹ Centers for Disease Control and Prevention – CDC.

² Special needs / special educational needs (SEN) / special educational needs and disabilities (SEND) / additional support needs / additional learning needs (ALN).

³ Dolgotrajna oskrba združuje ukrepe, storitve in aktivnosti, namenjene osebam, ki so zaradi posledic bolezni, starostne oslabelosti, poškodb, invalidnosti, pomanjkanja ali izgube intelektualnih sposobnosti v daljšem

nadzor in visoka stopnja pomoči skozi celotno življenje (Vlada Republike Slovenije, n. d.).

Osebe s posebnimi potrebami predstavljajo družbeno skupino, ki je lahko s strani celotne družbe *stigmatizirana*⁴, *marginalizirana*⁵ in *diskriminirana*⁶ ter kot taka potisnjena na obrobje zaradi njihovih posebnih potreb, zunanjšega videza, osebnih lastnosti, *stereotipov*⁷ itd. (Faganel, 2016).

Zakon o izobraževanju posameznikov s posebnimi potrebami⁸ (2004) opredeli osebo s posebnimi potrebami kot osebo s telesno ali duševno okvaro, ki bistveno omejuje eno ali več glavnih življenjskih aktivnosti. Glavne življenjske aktivnosti vključujejo učenje, govorjenje, vidno zaznavanje, poslušanje, hojo in skrb zase. *Nacionalni inštitut za zdravje otrok in človeški razvoj*⁹ (2018) omeni, da posebne potrebe vključujejo telesne prizadetosti, učne in razvojne težave, čustvene in vedenjske motnje ter kronična zdravstvena stanja.

Namen uporabe izraza posebnih potreb je poudariti potrebo po prilagoditvah in podpori, ki omogočajo posameznikom s posebnimi potrebami enake možnosti in dostop do storitev, kot jih imajo drugi posamezniki. Uporaba tega izraza spodbuja razumevanje, sprejemanje in vključevanje teh posameznikov v vse vidike družbenega življenja. V **šolah** se posebne potrebe nanašajo na dodatno podporo, prilagoditve in individualizirane učne načrte, ki omogočajo učencem s posebnimi potrebami učinkovito sodelovanje v izobraževalnem procesu. Na področju **zdravstvenih storitev** se izraz nanaša na prilagoditve v zdravstveni oskrbi, ki so potrebne za zagotavljanje enakega dostopa in kakovosti oskrbe za posameznike s posebnimi potrebami. V smislu **socialne oskrbe** se posebne potrebe nanašajo na podporo in storitve, kot so svetovanje, pomoč pri vsakodnevni dejavnosti in dostop do socialnih storitev, ki pomagajo posameznikom z ovirami živeti samostojno in vključujoče življenje.

časovnem obdobju ali trajno odvisne od pomoči drugih oseb pri opravljanju osnovnih in podpornih dnevnih opravil.

⁴ Družbena zaznamovanost zaradi drugačnosti, navadno neupravičena.

⁵ Odrivati, potiskati na rob, obrobje družbenega dogajanja.

⁶ Dajanje, priznavanje manjših pravic ali ugodnosti komu v primerjavi z drugimi.

⁷ Ustaljena ali pogosto ponavljajoča se oblika česa; obrazec, vzorec: to so z izkušnjami pridobljeni stereotipi.

⁸ Individuals with Disabilities Education Act – IDEA.

⁹ Eunice Kennedy Shriver National Institute of Child Health and Human Development – NICHD.

Na ravni **Evropske unije** (EU) je več direktiv in uredb, ki obravnavajo pravice oseb s posebnimi potrebami. Te pravne akte je EU razvila z namenom zagotavljanja enakih pravic in možnosti ter izboljšanja dostopnosti in vključevanja oseb s posebnimi potrebami v družbo. Med najpomembnejšimi so:

1. Direktiva o enakem obravnavanju oseb ne glede na raso ali narodnost (2000/43/ES)¹⁰ – zagotavlja zaščito pred diskriminacijo na podlagi rase ali etničnega porekla, kar lahko vpliva tudi na osebe s posebnimi potrebami.
2. Direktiva o enakem obravnavanju na delovnem mestu (2000/78/ES)¹¹ – prepoveduje diskriminacijo na delovnem mestu na podlagi vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Posebej pomembna je za osebe s posebnimi potrebami v kontekstu prepovedi diskriminacije na podlagi invalidnosti.
3. Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov¹² – čeprav ni specifičen zakon EU, so EU in vse njene članice podpisnice te konvencije, ki je mednarodno pravno zavezujoč dokument za zaščito pravic invalidov. EU aktivno deluje na implementaciji določil te konvencije v svoje zakonodaje.
4. Direktiva o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij javnega sektorja (2016/2102)¹³ – zahteva, da so spletišča in mobilne aplikacije javnega sektorja dostopna osebam s posebnimi potrebami.
5. Evropski akt o dostopnosti (2019)¹⁴ – določa skupne zahteve za dostopnost številnih izdelkov in storitev, vključno z e-trgovino, e-bralniki, bančnimi storitvami itd.

V **Sloveniji** se posebne potrebe nanašajo na posameznike, ki potrebujejo dodatno podporo ali prilagoditev za polno sodelovanje v družbi zaradi telesnih, duševnih ali čustvenih okvar (Ministrstvo za solidarno prihodnost, 2023).

V Sloveniji je več zakonov, ki obravnavajo pravice in zaščito oseb s posebnimi potrebami, med njimi so naslednji:

¹⁰ Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin.

¹¹ Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation.

¹² Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD.

¹³ Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies.

¹⁴ Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services.

1. **Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami** (ZUOPP-1) ureja postopke in pogoje za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalne programe, ki so prilagojeni njihovim sposobnostim in potrebam.
2. **Zakon o enakih možnostih invalidov** (ZEI) zagotavlja enake možnosti za invalide na različnih področjih življenja, vključno z dostopom do izobraževanja, zaposlitve in javnih storitev. Prav tako predvideva odpravo arhitektonskih in komunikacijskih ovir.
3. **Zakon o socialnem varstvu** (ZSV) ureja pravice do socialnovarstvenih storitev, ki zagotavljajo socialno varnost državljanov, vključno z osebami s posebnimi potrebami.
4. **Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov** (ZZRZI) se osredotoča na integracijo oseb s posebnimi potrebami na trg dela preko zaposlitvene rehabilitacije in spodbud za delodajalce, ki zaposlujejo invalide.
5. **Zakon o izobraževanju odraslih** (ZIO) obravnava izobraževanje odraslih s posebnimi potrebami in zagotavlja prilagojene izobraževalne programe za odrasle.
6. **Zakon o varstvu pred diskriminacijo** (ZVarD) ščiti posameznike, vključno z osebami s posebnimi potrebami, pred diskriminacijo na različnih področjih, kot so izobraževanje, zaposlovanje, dostop do blaga in storitev.
7. **Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju** (ZZVZZ) ureja pravice do zdravstvenih storitev za osebe s posebnimi potrebami, vključno z rehabilitacijo, terapijami in dostopom do medicinskih pripomočkov.
8. **Zakon o osnovni šoli** (ZOsn) določa pravice otrok s posebnimi potrebami v osnovnošolskem izobraževanju, vključno z individualiziranimi programi in prilagoditvami.
9. **Zakon o vrtcih** (ZVrt) določa pravice otrok s posebnimi potrebami v predšolskih ustanovah, vključno s prilagoditvami programa in dodatno strokovno pomočjo.

Celostno razumevanje posebnih potreb zahteva preseganje zgolj pravne ali administrativne opredelitve in zajema kulturo vključevanja, ki temelji na spoštovanju različnosti, odpravljanju ovir in spodbujanju enakih možnosti za vse. Učinkovita podpora osebam s posebnimi potrebami ni zgolj vprašanje zakonodaje, temveč predvsem vprašanje odnosa, strokovne usposobljenosti in družbene ozaveščenosti. Le s sistematičnim sodelovanjem vseh deležnikov, staršev, strokovnjakov, odločevalcev in skupnosti se lahko zagotovi pogoje, v katerih bodo posamezniki s

ZDRAVSTVENA NEGA OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

LEONA CILAR BUDLER, PETRA KLANJŠEK, BARBARA KEGL

Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede, Maribor, Slovenija
leona.cilar1@um.si, petra.klanjsek@um.si, barbara.lorber@um.si

Publikacija Zdravstvena nega oseb s posebnimi potrebami predstavlja zbrano učno gradivo, namenjeno študentom zdravstvene nege na prvi in drugi stopnji študija. Obravnava temeljne koncepte in definicije oseb s posebnimi potrebami, zakonodajni in družbeni okvir njihove obravnave ter načela inkluzije, integracije in deinstitucionalizacije. Poseben poudarek je namenjen razumevanju različnih skupin oseb s posebnimi potrebami, med drugim oseb z motnjami v duševnem razvoju, slepih in slabovidnih, gluhih in naglušnih, oseb z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno oviranih oseb, dolgotrajno bolnih, oseb z avtističnimi motnjami ter oseb s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Publikacija predstavlja tudi posebnosti zdravstvene nege posameznih skupin ter poudarja pomen interdisciplinarnega sodelovanja, individualiziranega pristopa in vključujoče obravnave. Namen gradiva je študentom omogočiti razumevanje potreb teh oseb ter razvijati kompetence za kakovostno, etično in na dokazih temelječo zdravstveno nego.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fzv.3.2026](https://doi.org/10.18690/um.fzv.3.2026)

ISBN
978-961-299-142-5

Ključne besede:
zdravstvena nega,
osebe s posebnimi
potrebami,
inkluzija;
integracija,
intelektualne razvojne
motnje

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fzv.3.2026](https://doi.org/10.18690/um.fzv.3.2026)

ISBN
978-961-299-142-5

Keywords:
nursing care,
individuals with special
needs,
inclusion,
integration,
intellectual disabilities

NURSING CARE FOR INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS

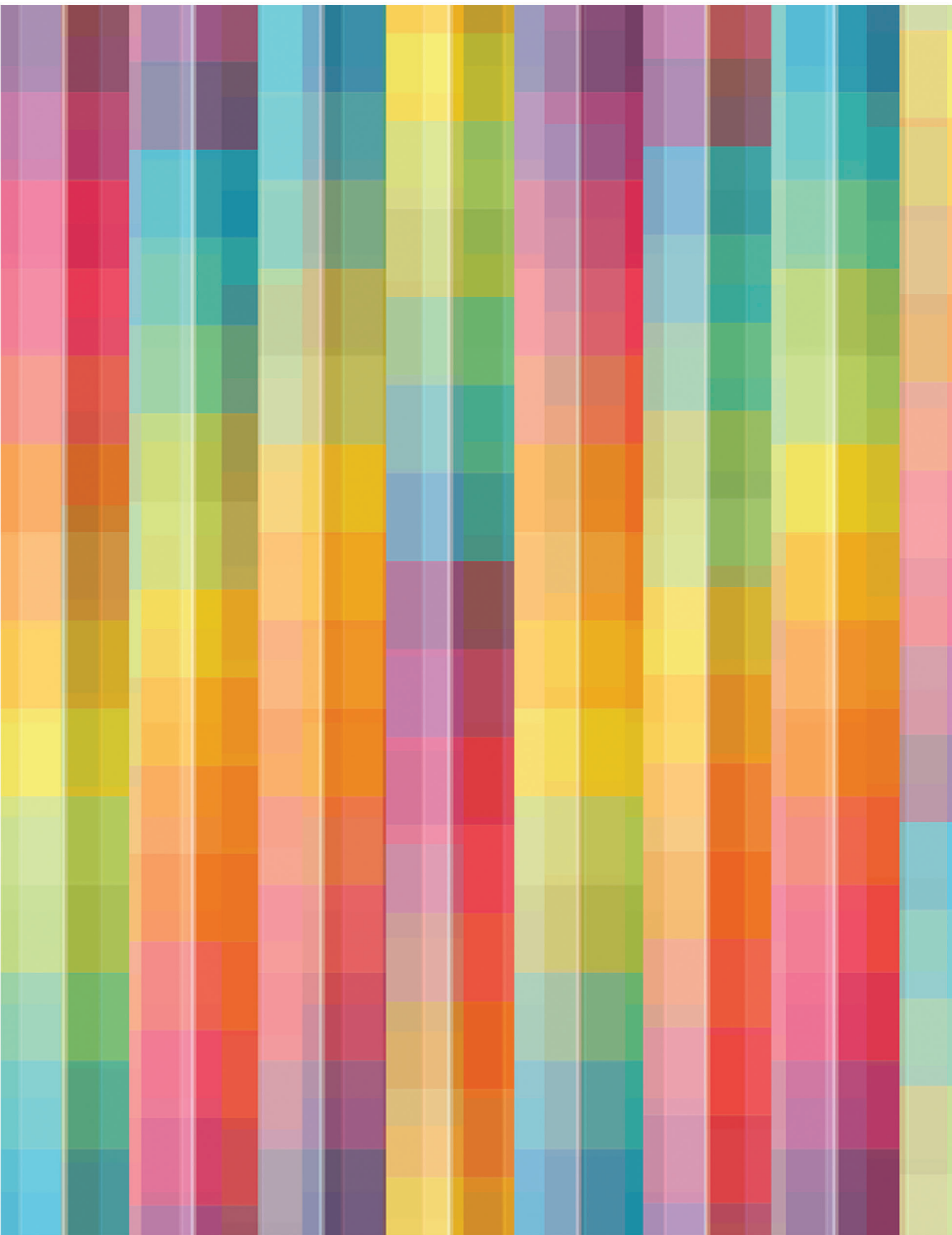
LEONA CILAR BUDLER, PETRA KLANJŠEK, BARBARA KEGL

University of Maribor, Faculty of Health Sciences, Maribor, Slovenia
leona.cilar1@um.si, petra.klanjsek@um.si, barbara.lorber@um.si

The publication *Nursing Care for Individuals with Special Needs* is a compiled teaching resource intended for undergraduate and postgraduate nursing students. It presents fundamental concepts related to individuals with special needs, including the legal, social, and healthcare frameworks that guide their care. The publication discusses key principles such as inclusion, integration, and deinstitutionalization and emphasizes the importance of equal opportunities and social participation. Special attention is given to various groups of individuals with special needs, including people with intellectual disabilities, visual impairments, hearing impairments, speech and language disorders, physical disabilities, chronic illnesses, autism spectrum disorders, and emotional and behavioral disorders. The publication also outlines specific characteristics of nursing care for these populations and highlights the importance of an interdisciplinary and individualized approach. Its main goal is to support the development of professional competencies required for ethical, evidence-based, and inclusive nursing care.

University of Maribor Press

Univerza v Mariboru

Fakulteta za zdravstvene vede

ISBN 978-961-299-142-5

9 789612 991425

Cena: 30,00 EUR